

GDK 232+611(497.4)(045)=163.6

Obnova, tudi s pomočjo sajenja, je pogoj za ohranjanje trajnosti vseh vlog slovenskih gozdov

Regeneration, Including Planting Assisted Regeneration, is a Condition for Keeping the Sustainability of all Roles of Slovenian Forests

Franc PERKO¹

Izvleček:

Perko, F.: Obnova, tudi s pomočjo sajenja, je pogoj za ohranjanje trajnosti vseh vlog slovenskih gozdov; Gozdarski vestnik, 77/2019, št. 3. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 6. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Prispevek obravnava zaostajanje obnove v slovenskih gozdovih, ki že ogroža trajnost gozdov in njihovih splošnokoristnih funkcij. Ocenjujemo, da se gozdnogospodarski načrti in letni načrti vlaganj v gozdove vse bolj prilagajajo razpoložljivim finančnim sredstvom, ne pa dejanskim potrebam gozdov. Za zagotavljanje trajnosti in izkoristka rastiščnega potenciala je treba ob prevladujoči naravni obnovi 10 odstotkov površin obnoviti s sajenjem. Za vzgojo ustreznih sadik morata biti dolgoročno naravnana tudi semenarstvo in drevesničarstvo.

Ključne besede: trajnost, obnova, delež obnove s sajenjem, sadike, sajenje, semenarstvo, drevesničarstvo, gozdnogospodarsko načrtovanje

Abstract:

Perko, F.: Regeneration, Including Planting Assisted Regeneration, is a Condition for Keeping the Sustainability of all Roles of Slovenian Forests; Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 77/2019, vol 3. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 6. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

This article deals with the regeneration lag in Slovenian forests, since it already endangers the sustainability of the forests and their commonly beneficial functions. We estimate that the forest management plans and annual plans of investments into forests adapt more and more to the available financial means and not to the actual forest needs. To ensure sustainability and efficiency of the site potential, in addition to the natural regeneration, 10 percent of the areas should be regenerated by planting. Also, seed trade and tree nursery trade's long-term orientation should be focused on the growing of appropriate seedlings.

Key words: sustainability, regeneration, regeneration share with planting, seedlings, planting, seed trade, tree nursery trade, forest management planning

1 POGOJ ZA TRAJNOST GOZDOV IN VSEH NJIHOVIH SPLOŠNOKORISTNIH VLOG JE TRAJNA OBNOVA GOZDOV

Zakon o gozdovih že v prvem členu ureja varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom s ciljem, da se zagotovijo sonaravno ter večnamensko gospodarjenje v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, **trajno** in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje njihovih funkcij.

Podlaga za gospodarjenje z gozdovi so program razvoja gozdov Slovenije in načrti za gospodarjenje z gozdovi. Z njimi se med drugim zagotavlja *ustrezno izkoriščanje gozdnih rastišč v skladu z naravnim razvojem gozdnih življenjskih združb in medsebojna usklajenost gojenja gozdov, pridobivanja lesa ter drugih gozdnih dobrin* (6. člen Zakona o gozdovih).

Zavedati se moramo, da le gozdovi z izkoriščenim naravnim potencialom lahko v optimalni meri opravljajo svojo večnamensko vlogo (proizvodno, ekološko in socialno). Gozdne površine, ki jih poraščajo grmišča in malodonosni gozdovi, tega ne zmorejo.

¹ Mag. F. P., Slivice 34, 1381 Rakek, Slovenija. franc.v.perko@amis.net

Pri gospodarjenju z gozdovi je najpomembnejše načelo trajnost vseh njihovih vlog. Pogoj za trajnost gozdov in njihovih funkcij je obnova gozda. Brez stalne obnove ni mogoče zagotoviti trajnosti gozdov in vseh njihovih splošnokoristnih vlog.

Zato bi morale veljati načelo, da so vsa dela za obnovo gozdov, pa naj gre za naravno obnovo ali obnovo s sajenjem, **obvezna**. Šele z ustrežno obnovo so dani pogoji, da so gozdna rastišča izkoriščena, čemur pa mora slediti še nega.

2 POTREBEN OBSEG OBNOVE V SLOVENSКИH GOZDOVIH

Okoli 60 odstotkov Slovenije pokrivajo gozdovi, to je okoli 1,2 milijona ha. Ob urejenih razmerah bi morali, če upoštevamo obhodnjo okoli 120 let, na leto pomladiti 10.000 ha gozdov.

Če pa vemo, da imamo v slovenskih gozdovih (območni načrti 2011–2020) trikrat premalo mladovij (namesto okoli 140.000 ha le okoli 50.000 ha) (Jonozovič in sod., 2012), bi morali dejansko na leto obnoviti okoli 15.000 ha gozdov, da bi v dveh desetletjih nadoknadili primanjkljaj.

K povečanemu programu obnove nas silijo tudi ujme in podlubniki, ki so v obdobju 2014–2018 prizadeli slovenske gozdove (Slika 1). Samo zaradi podlubnikov je bilo v obdobju 2015–2017 posekano več kot 6 milijonov m³ iglavcev (smreke), rezultat tega pa je okoli 10.000 ha novih ogolelih površin, nujno potrebnih obnove (upoštevana lesna zaloga v prizadetih gozdovih 600 m³/ha). Ujme, podlubniki pa tudi vse manj načrtno gospodarjenje z gozdovi povzročajo razgradnjo slovenskih gozdov in še povečujejo obseg in nujnost obnove.

3 RAZMERJE MED NARAVNO OBNOVO IN OBNOVO S SAJENJEM

Zavod za gozdove Slovenije sodi, da *kar 95 % gozdov obnavljamo z naravnim pomlajevanjem, kar je porok ekološke stabilnosti gozda* (spletna stran, 1. 11. 2018). Doseči 95-odstotni delež uspešne in ustrezne naravne obnove pa je ob težavah z naravno obnovo (ni primernih semenjakov, ni semenskih let, nekakovostna zasnova, zapleveljeni sestoji, mnogokje preštevilne populacije rastlinojede divjadi),

Slika 1: Po ujmah poškodovani gozdovi na Notranjskem (foto: F. Perko)

velikem primanjkljaju mlajših razvojnih faz in številnih ujmah ter podlubnikom, ki prizadevajo slovenske gozdove, nerealno in previsoko postavljen ideal, ki je predvsem rezultat razpoložljivih in predvidenih finančnih možnosti, ki jih za obnovo gozdov s sajenjem primanjkuje, ne pa potreb slovenskih gozdov. Da se bodo vse potrebne površine obnovile po naravni poti in v polni meri izkoristile naravne potenciale naših bogatih rastišč, je iluzija (Slika 2). Ali ni rezultat takih usmeritev porušeno razmerje razvojnih faz v slovenskih gozdovih in velik primanjkljaj mladovij?

Realno lahko računamo, da se po naravni poti obnovi 90 odstotkov površin in le 10 odstotkov z umetno s sajenjem; to pomeni, da moramo na leto s sajenjem obnoviti ali dopolniti 1.500 ha. Če porabimo okoli 2.100 sadik/ha (približno tolikšna

je poraba na ha po podatkih iz letnih poročil Zavoda za gozdove Slovenij; vendar je razdalja več kot 2 m med posajenimi sadikami pri listavcih, če hočemo proizvajati kakovosten les, verjetno prevelika, posebno, če ne bo med posajenimi sadikami naravnega vrasta, potrebujemo na leto okoli tri milijone sadik gozdnih drevesnih vrst.²

Če dejansko res hočemo zagotoviti trajnost slovenskih gozdov, moramo na leto, in to trajno, imeti na voljo okoli tri milijone sadik ustreznih drevesnih vrst. Če se bodo ujme nadaljevale, pa bo lahko še ta številka premajhna.

Do tega spoznanja se morata gozdarstvo in politika dokopati čim prej, takoj, saj je že prepozno, ker smo v veliki zamudi, ki se vleče že nekaj desetletij, kar se kaže v neustreznem razmerju razvojnih faz in obsežnih razgrajenih sestojih.

Slika 2: Obsežne nepomlajene površine (foto: F. Perko)

² Prispevek je bil poslan uredništvu Gozdarskega vestnika 10. 12. 2018, ko še ni bilo podatkov za leto 2018. Na spletni strani Zavoda za gozdove Slovenije (26. 3. 2019) v prispevku *Podatki o poteku sanacije v naravnih ujmah poškodovanih gozdov ugotavljajo: Poškodovanih gozdov, ki jih je potrebno obnoviti, se je v zadnjih letih nabralo za skoraj 33.000 ha. Tako se bo obseg potrebnega sajenja vsaj do leta 2025 še povečal in bo treba namesto 1.500 ha na leto s sajenjem obnoviti od 1.700 do 2.000 ha, za kar bo potrebnih od 3,5 do 4 milijona sadik na leto.*

4 GOZDNO DREVESNIČARSTVO IN SEMENARSTVO

Pogoj, da bomo imeli dovolj ustreznih sadik, sta tudi dolgoročno naravnana semenarstvo in drevsničarstvo. Primernih sadik ni mogoče vzgojiti od danes do jutri, to je treba urediti dolgoročno, določiti količino (najmanj tri milijone) in vrste sadik, zagotoviti financiranje in skleniti dolgoročne dogovore s pridelovalci sadik – gozdnimi drevsničarji. Da ne moremo govoriti o kakšni načrtnosti v preteklosti, kažejo številni podatki. Takole se je gibala in stalno spreminjala potreba po sadikah med letoma 1995 in 2017:

- Program razvoja gozdov (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 1995) je predvideval sajenje na 1.431 ha na leto (4,3 milijona sadik), če upoštevamo še 387 ha neposrednih premen je bilo predvideno sajenje na 1.818 ha in poraba 5,5 milijona sadik (računali so s porabo 3.000 sadik/ha).
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (Državni zbor RS, 20. november 2007) je

predvidevala 671 ha posajenih na leto, če pogozdimo 2.100 sadik na ha, je potrebno 1,4 milijona sadik na leto.

- V obdobju 2008–2017 je bilo posajenih 323 ha na leto; na leto je bilo posajenih 678.000 sadik (Poročila Zavoda za gozdove Slovenije).

Ob tako korenitem zmanjševanju obsega sajenja v slovenskih gozdovih so prenehale z delom številne gozdne drevsničarice ali so zamrle ali pa se preusmerile v donosnejšo hortikulturo. Vse manj tega znanja nam še ostaja, skrajni čas je, da hitro nekaj storimo. Če želimo ohraniti gozdno drevsničarstvo in semenarstvo ter ohraniti znanje, ki je potrebno za vzgojo številnih gozdnih drevsničnih vrst (vsaka drevsna vrsta terja svoje specifično znanje pri vzgoji, varstvu pred boleznimi in škodljivci, ravnanju s sadikami), moramo potrebo po sadikah načrtovati dolgoročno, brez večjih nihanj. Pogoj za ustrezne gozdne sadike pa je zagotovitev zadostnih količin semena potrebnih drevsničnih vrst in provenienc.

Slika 3: Primer sajenja po žledolomu (foto: F. Perko)

5 KJE OBNAVLJATI S SAJENJEM?

Sploh ni bojazni, da na leto ne bi našli okoli 1.500 ha površin, nujno potrebnih obnove s sajenjem. Take površine so:

- kjer ni ustrezne naravne obnove ali je sploh ni (Slika 3),
- da skrajšamo čas do novega gozda po ujmah, kjer bi pot do njega po sukcesijah trajala več desetletij in bi bila izguba donosov velika, uspeh pa bi bil vprašljiv,
- za obnovo s sajenjem se odločimo le na rastiščih, kjer bomo proizvajali kakovostni les, to so produktivna rastiščih (od rastiščnega koeficienta (RK) 7 naprej, npr.),
- lahko pa je sajenje potrebno tudi za zagotovitev varovalne ali socialne vloge gozda.

Obnova s sajenjem pomeni tudi dolgoročno obveznost varstva in nege! Nasade je treba tudi varovati in negovati, ne le osnovati. Negovati pa je treba tudi naravno mladje, če želimo izkoristiti bogat rastiščni potencial naših gozdov.

6 OBNOVA IN TUDI NEGA SLOVENSkih GOZDOV ZELO ZAOSTAJATA ZA POTREBAMI

Načrti za obdobje 2011–2020 predvidevajo ukrepe za obnovo na 37.000 ha, od tega s sajenjem na 5.000 ha (500 ha na leto) in porabo okoli 9 milijonov sadik v desetletju (900.000 sadik na leto; tretjino iglavcev in dve tretjini listavcev).

V zadnjem desetletju (2008–2017) je bilo posajenih (redno sajenje, sanacije, sprememba nenaravnih sestojev) 3.231 ha (0,27 % slovenskih gozdov). Če upoštevamo načrte, je bila realizacija 65-odstotna, če pa upoštevamo realne potrebe po sajenju, to je v 10 letih 15.000 ha, pa je bila opravljena le dobra petina potreb (22 %).

V zadnjem desetletju smo za sajenje porabili 6.775.000 sadik (povprečna poraba na ha je okoli 2.100 sadik) oziroma slabo četrtno potrebnih (30 milijonov).

Če mislimo resno z zagotavljanjem trajnosti gozdov in vseh njihovih vlog (imamo 1.070.000 ha večnamenskih gozdov, ki ob rastiščnim razmeram primernem gospodarjenju – torej proizvodni vlogi – opravljajo tudi druge splošno koristne vloge, od tega je 84 % tistih, ki imajo rastiščni koeficient

večji od 7), moramo številke, ki sem jih navedel v začetku (najmanj 1.500 ha posajenih površin na leto in letno vzgojo in porabo tri milijone sadik), dejansko doseči in vztrajati, da dosežemo redno financiranje tega, za trajnost gozdov in njihovih vlog **obveznega** opravila.

7 ZAKLJUČEK

Gozdarji ne bi smeli prevzeti nase odgovornosti, da obnovimo in negujemo le toliko gozdov, kot so jih v zadnjem desetletju (dejansko v zadnjih 25 letih) zagotavljali proračun in drugi viri, ne pa, kar gozdovi nujno potrebujejo. Nesprejemljivo je, da se gozdnogospodarski načrti, še bolj pa letni programi počasi, a vztrajno prilagajajo vse skromnejšemu proračunu za vlaganja v gozdove, ne pa dejanskim potrebam gozdov. Ali se dandanes sploh zavedamo, kakšne gozdove je podedovala sedanja generacija gozdarjev in kakšne gozdove bomo zapustili svojim vnukom? Ali ni slovenski gozd tudi del podeželja? Zakaj se slovenski gozd ne najde v njem v ustrezni množini?

8 VIRI

- Jonozovič, M., Marenče, M., Matijašič, D., Pisek, R., Poljanec, A., Veselič, Ž. 2012. Gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrti območij za obdobje 2011–2020 Povzetek za Slovenijo. Poljanec, A. (ur.). Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije: 111 str. URL: http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/GGO/Povzetek_nacrtov_obmocij_2011-2020.pdf
- Izdelava gozdnogojitvenih načrtov. Gozdnogojitveno načrtovanje Spletna stran Zavod za gozdove Slovenije. Gojenje gozdov. 1. 11. 2018. URL: http://www.zgs.si/delovna_podrocja/gojenje_gozdov/izdelava_gozdnogojitvenih_nacrtov/index.html
- Letna poročila. Poročila o gozdovih 2008–2017. Spletna stran Zavoda za gozdove Slovenije. URL: http://www.zgs.si/zavod/publikacije/letna_porocila/index.html
- Program razvoja gozdov v Sloveniji. 1996. Ur. l. RS, št. 14/96.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. 2007. Ur. l. RS, št. 111/07.
- Zakon o gozdovih. 1993. Ur. l. RS, št. 30/93, 56/99 – ZON, 67/02, 110/02 – ZGO-1, 115/06 – ORZG40, 110/07, 106/10, 63/13, 101/13 – ZDavNepr, 17/14, 22/14 – odl. US, 24/15, 9/16 – ZGGLRS in 77/16.